Nakupine

Lekić, Emanuela

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:215:232061

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb

Sveučilište u Zagrebu

Akademija likovnih umjetnosti

Naslov rada:

IZRADA I KONTEKST ZAVRŠNOGA RADA

Studij: DODIPLOMSKI STUDIJ SLIKARSTVA

Mentor: Duje Jurić

Student: EMANUELA LEKIĆ

Matični broj studenta: 3686/s

Zagreb, 2018.

Sadržaj ……..…….2

Uvod……3

1. Realizam i portretiranje……..…..4
    1.1.Realistički portreti……..……..4
    1.2.Znakovi ekspresionizma……...6
2. Društvo, demoni i filozofija……...…….8
    2.1.Demoni kao lajtmotiv……...…….8
    2.2.Mitovi i utjecaj filozofije egzistencijalizma na „Nakupine“ ……..…..9
3. „Nakupine“ – završni rad……10
    3.1.Grupiranje portreta……10
    3.2.Život i smrt kao lajtmotivi u „Nakupinama“……..……..12

Zaključak……..13

Izvori ……...….14

UVOD

U ovom radu predstavit ću izradu svojega završnoga rada „Nakupina“ te ću, kroz prikaz i interpretaciju svojih ranijih djela, prikazati koji su umjetnički pravci i na koji način utjecali na ideju i tehničku izvedbu samoga završnoga rada. Rad „Nakupina“ prikaz je današnjeg društva kojeg karakterizira podijeljenost, otuđenost i nestanak individualnosti. Rad se temelji na Hipokratovoj podjeli ličnosti koja se očituje kroz različite facijalne ekspresije, a kao filozofska podloga, u radu je korišten motiv cikličnosti, smrtnosti i uzaludnosti ljudskoga života kako ga je shvaćao filozof egzistencijalizma Albert Camus.

Izradu i kontekst rada prikazati ću sljedećim redoslijedom. U prvome potpoglavlju prvoga poglavlja koje slijedi nakon Uvoda predstavit ću svoju fazu portreta nastalu pod utjecajem realizma, koje karakterizira lišenost osobnih intervencija u portretiranju likova. U istom ću potpoglavlju predstaviti nekoliko svojih portreta i utjecaje pod kojima sam stvarala. Sljedeće potpoglavlje nastavlja se na fazu realizma koja u sebi počinje pokazivati znakove impresionizma i ekspresionizma, pravcima koje ću u punini koristiti upravo u završnom radu. Put od realističnih portreta prema „Nakupini“ počinje s blagom sugestivnošću i pozadinskim detaljima koji postaju likovi za sebe, značajniji i glasniji od samog središnjeg lika. Ti pozadinski demonizirani detalji nastaju pod utjecajem filozofije egzistencijalizma, posebice misli Alberta Camusa, te se u njima jasno odražava pesimizam, cinizam i tragi-komika. Potonje je predstavljeno u prvom potpoglavlju drugog poglavlja. Drugo potpoglavlje drugog poglavlja problematizira položaj čovjeka u današnjem društvu; misli koja je zaslužna za postavljanje iskrivljenog, demoniziranog sebstva i njegovog utapanja u kolektiv. U trećem poglavlju predstavljam svoj završni rad i utjecaje koji su me inspirirali pri njegovom nastanku. Budući da prva dva poglavlja predstavljaju razvojni put ideje koju u završnom radu prikazujem, u potpoglavlju trećeg poglavlja okrećem se prema interpretativnom značaju rada. Prvo potpoglavlje trećeg poglavlja detaljno analizira portrete i njihovo grupiranje prema Hipokratovoj podjeli ličnosti, čime pokušavam dokučiti psihološku narav suvremenog društva koje je, od Hipokratovog doba, ostala nepromijenjena. Posljednje, drugo potpoglavlje, donosi interpretaciju smrti i cikličnosti života prikazanu u završnom radu, no i filozofska razmišljanja o smrti koja su utjecala na razvoj ovoga idejnog koncepta. U zaključku ću rezimirati te predložiti idejne okvire za daljnju interpretaciju i reinterpretaciju završnoga rada.

1. Realizam i portretiranje

U ovome ću poglavlju predstaviti sam početak svojeg slikarskog stvaralaštva – portrete, nastale pod utjecajem realizma. Portreti su najčešće nastajali prema fotografijama, čime se htjela inkorporirati doktrina pozitivizma kao pokreta koji se zalaže za egzaktnost, fotografiranje stvarnosti te uzdanje u činjenično stanje svijeta. Začetnik ovoga pokreta, August Comte, svoju sociološku misao razvija kroz bilježenje ponašanja sveukupnog društva za koje tvrdi da je objektivno mjerljivo. Upravo ta objektivnost je bila prisutna na portretima koji su lišeni osobnih intervencija, kao što je na primjer portret „Mislilac“. U prvom ću potpoglavlju prikazati realistične portrete i utjecaje, dok će drugo potpoglavlje biti usredotočeno na svojevrsni gradacijski skok u ekspresionizam.

1.1. Realistički portreti

U ovome ću potpoglavlju predstaviti dva rada – portret „Mislilac“ i autoportret „Autoportret II“, koji su izrazito bitni kako bi se prikazao razvojni put od realističnih portreta do „Nakupine“, završnoga rada temeljenog na nizu portreta s ekspresionističkim prikazom društva u cjelini.

„Mislilac“ (prilog 1), portret nastao tehnikom ulja na platnu, iznimno filozofskim tonom progovara o aktualnoj općoj krizi društva. Centralni je lik nosilac ideje da mladi ljudi zauzimaju uloge mislioca; mislioci više nisu profesionalni filozofi, oni su suučesnici u svijetu koji ih tjera na promišljanje nad samim sobom. Kartezijanski lik Mislioca svjesnost vlastitog sebstva otkriva kroz promišljanje, iz „Ja mislim“, a samim time kroz „Ja mislim“ oblikuje subjektivnu stvarnost. Njegova se stvarnost razlikuje od objektivne stvarnosti što je predstavljeno kroz statičnost i rezigniranost samog mladića koji se samoinicijativno isključuje iz društva. Poigravanje sa svijetlim i tamnim tonovima ima idejnu funkciju. Naime, poigravanjem svijetla i sjene, naglasak se stavlja na lice i ruke samoga lika. Tim postupkom u rad unosim filozofsku komponentu, točnije, kroz osvijetljene ruke odražava se takozvana „filozofije čistih ruku“ (clean-hand philosophy) prema kojoj su ljudi intrinzično dobri i neiskvareni, no u kolektivnom odnosu s društvom se mijenjaju. Naposljetku, taj odmak od društva i sadašnjice potreban je svakom pojedincu kako bi „spoznao samoga sebe“. To upravo čini mladić na slici koji položajem tijela referira na Rodinovog „Mislioca“, ali se od njega razlikuje po svojoj zatvorenosti i odbijanju svijeta demona: Rodinov Mislilac jednom rukom podupire glavu, a drugom se otvara prema svijetu i realnosti koja ga okružuje, dok mladićeva ruka obgrljuje svoja koljena ne želeći se suočiti

sa svijetom. Pesimizam i propitkivanje društva koje će postati odrednica moje slikarske vizije počinje upravo s „Misliocem“. Svojevrsni uzor za ovaj portret bio je Theodore Gericault, preteča romantizma i realizma u Francuskoj. Njegovi sugestivni portreti „Luđak“ (1922) i „Luda starica“ (1922) koji prikazuju mentalno oboljelu osobu i staricu oboljele od opsesivne zavisti, nagnali su me na razmišljanje o mentalnim stanjima današnjega društva i njegovim simptomatskim bolestima. Kroz lik „Mislioca“, statičnog mladića koji naizgled nema dubinski smisao i koji je inertan, prikazujem kako simptomatska bolest današnjeg društva – otuđenje – utječe na individuu, običnog čovjeka.

Sugestivnošću u portretima pratim tehniku portretiranja Gustava Courbeta, čije su romantičarske pozadine na realističkim portretima inspirirale niz portreta na kojima je naglasak bio upravo na pozadini, a ne na glavnom, središnjem liku. Courbet je, uz Edouarda Maneta i Honoréa Daumiera, bio uzor takozvane *Nezavisne grupe autora* početkom 20.stoljeća. Nezavisni se, za razliku od svojih suvremenika, ne okreću avangardi već inspiraciju traže u klasičnim djelima realizma i impresionizma. Jedan od pripadnika te skupine je Miroslav Kraljević, pripadnik Minhenskog kruga – četvorice slikara koji su između 1905. i 1910. pohađali Akademiju u Munchenu. Kraljević je, bez pogovora, ponajviše utjecao na razvoj mojega stvaralaštva, kretanja prema propitkivanju društva i cjelokupne estetike. Kroz svoje je portrete Kraljević bilježio cjelokupno društvo u kojem je pozicionirao lika, naglašavajući filozofsko nabijeni dualizam i borbu između života i smrti. Njegovi su portreti lišeni deskriptivnosti, no opet veoma sugestivni, i nerijetko cinični. Tako je primjerice u portretu „Mala s bebom“ (1911) prikazao svoju nećakinju (kći njegove umrle starije sestre) u bjelini, čime sugerira njezinu nevinost i čistoću, a koja je u suprotnosti s prljavosti i okrutnosti svijeta. Umjetnički najzanimljiviji dio Kraljevićeva opusa te ujedno i meni osobno najinspirativniji njegovi su autoportreti koje tumačim kao njegovu potrebu za introspekcijom. Često u njima bilježi svoja unutarnja proživljavanja, kao i vlastitu sumnju u sebe kao umjetnika. Svakako bih istaknula njegova djela „Autoportret sa psom“ (1910) te „Autoportret s lulom“ koji svjedoče o kompleksnosti njegova unutarnjeg stanja. Gusti potezi boje koje koristi dočaravaju nemirnost umjetnika, a isti se gusti premazi, samo u tamnijim tonovima ponovno javljaju u njegovoj kasnoj fazi, koja je ujedno faza iz koje crpim najviše inspiracije. Suočen s neminovnošću smrti i teškom bolesti, Kraljević u svoja djela pretače svu bol i tragiku ispunjenu melankolijom i pesimizmom. Autoportreti su gotovo pa konstanta u stvaralaštvu svakoga slikara. Pogled u sebe koji se autoportretom postiže, koristim u realističkom autoportretu „Autoportret II“ (Prilog 2.). Jasno vidljivi gusti

crni premazi su veoma sugestivni i snažni te su suprotstavljeni ravnodušnome izrazu lica. Jasno je vidljiv utjecaj Kraljevićeve estetike, ali i, neminovno, utjecaj Maneta i Goye koji su u svojem stvaralaštvu često koristili crnu boju upravo u svrhu jačanja sugestivnosti i dočaravanja zlokobne, pesimistične atmosfere. Odmak od klasičnog realizma i raskorak prema ekspresionizmu možemo iščitati u još jednom autoportretu, znatno različitom od „Autoportret II“.

1.2. Znakovi ekspresionizma

Ekspresionizam, umjetnički pravac s početka 20.stoljeća, veoma je utjecao na prijelaz s realističnih portreta na izobličene, de-konstruirane figure. Ekspresionizam je za cilj imao naglasiti osobni izričaj umjetnika i njegovo unutrašnje stanje koje se očituje u pomaknutoj objektivnoj stvarnosti. Lako ćemo uočiti u kojim se razmjerima razlikuje od realizma i pozitivizma koji su naglasak stavljali prvenstveno na činjenično stanje i fotografiranje jedne, objektivne zbilje. Dolaskom ekspresionizma pojam objektivne zbilje se mijenja; zbilja se modificira na način da je ona u suštini uvijek subjektivna te se promiče razmišljanje da objektivnost ili ne postoji ili je zbog subjektivnosti samoga čovjeka – nedokučiva. Stoga je u ekspresionizmu naglasak na umjetnikovo viđenje svijeta koje je, u većini slučajeva, veoma pesimistično, beznadno i otuđeno. Posljedica takvog viđenja je nastala iz kolektivne svijesti nakon ratnih strahota Prvoga svjetskog rata. Na taj način ekspresionizam postaje krik modernoga čovjeka, a njegov vrisak poprima duboku filozofsku konotaciju. Upravo je svojevrsni krik i otuđenost prikazano u autoportretu „Vetrnik“ u kojem se prestajem držati postulata realizma i djelujem pod utjecajem ekspresionizma.

Autoportret „Vetrnik“ prvi je u nizu portreta i autoportreta u kojemu de-konstruiram – razdvajam i ponovno spajam – svijet kakvim ga vidim. Položaj i kontekst u kojem se lik nalazi suprotstavljen je muškom pogledu na tijelo žene. Naime, lik leži na krevetu, no namjera nije naglasiti putenost i senzualnost tijela, kao što je to slučaj u Kraljevićevim aktovima nastalim u pariškim bordelima. Naprotiv, naglasak se pomiče od tjelesnog te se podiže na razinu svojevrsne metafizike umjetničkog rada. Ženino tijelo nije sugestivno, iako se nalazi u ležećem položaju, već je pokriveno i obučeno, a naglasak se postavlja na - ruku. Time se prikazuje umjetnika i umjetnice kao promatrače i kritičare društvene zbilje, iako društvo često ne uočava tu ulogu što je prikazano kroz nepostojanje očiju. U prvi plan postavljen je sam proces slikanja kroz koje umjetnik prikazuje svijet kakvim ga doživljava, upućujući pritom kritiku. Ta je kritika

u ovom autoportretu vidljiva u radu koji se nalazi na krevetu, a koji prikazuje demonizirana izobličena lica dinamične sadašnjice. U ovome radu počinje ciklus demoniziranih lica koji služe kao metafora za današnje društvo, a koje također rabim u svome završnome radu. „Vetrnik“ je nastao pod utjecajem nove figuracije engleskog umjetnika Francisa Bacona koji je često kombinirao različite izvore inspiracije i transformirajući ih s novim značenjem. Značenja koja je htio utisnuti u svoja djela su ona o iskrivljenoj slici stvarnosti u potrazi za istinom koja se krije iza vanjskog izgleda. Bacon u prvi plan postavlja ljudsko meso te mu ono postaje svojevrsni lajtmotiv.

U toj maniri ljudskog mesa kao objekta i ljudske figure kao osnovni motiv, nastaje rad „1,2,3“ (Prilog 3.). Ovaj triptih nastaje kao omaž Baconovoj naklonosti prema triptisima, te ujedno prati osnovnu ideju koju provlačim kroz svoje radove – metamorfoza društva. Triptih prikazuje figuru gole žene u ogoljenom prostoru koja se mijenja. „1“ prikazuje čednu ženu koja skriva svoje atribute, ne želeći se prikazati svijetu. Njezin izraz lica je istodobno ratoboran i uplašen, a njezin položaj tijela i jako stisnuta šaka uz lakat druge ruke dočarava svu nelagodu koju osjeća. Djelo „2“ evocira na autoportret „Vetrnik“ s istim motivom nedostatka očiju. Međutim, u „2“ nedostatak očiju je prikaz oduzimanja sebstva, i nemogućnost introspekcije. Gola žena u ovom slučaju nije prorok koji nudi svoje viđenje svijeta, već je žrtva društva koji joj oduzima pogled, oduzima individualnost i svodi je na tijelo. Žena se u drugoj slici opušta, položaj njezina tijela više nije grčevit, a i njezine grudi bivaju oslobođene i stavljene u prvi plan. „3“ je prikaz konačnog sloma i posustanja od borbe – žena s opuštenim spuštenim rukama, razotkrivenim grudima i stravičnim pogledom na licu prihvaća besmislenost života. Triptih je nastao po utjecaju na Baconove triptihe, s filozofskom podlogom Alberta Camusa koji je život shvatio kao apsurdnim besmislom. „3“ tako prikazuje Camusuvu ideju da čovjek mora u svakom trenutku posjedovati viziju prošlog, sadašnjeg i budućeg osobnog identiteta, a bez postojanja tog identiteta čovjek postaje ljuštura koja nema svoju svrhu, odnosno, nema sliku o samome sebi i svojem cilju. Upravo se triptihom prikazuje taj proces otuđenja od samoga sebe i metamorfoza iz individue sa svrhom u puku ljušturu. Takva je metamorfoza posljedica utjecaja društva koje nameće konvencije i uloge kojima pojedinac mora podlegnuti kako bi bio dio društva. Samim tim postupkom, individualac žrtvuje svoj identitet i integritet u zamjenu za prihvaćanjem od strane kolektiva. Ulaskom u kolektiv, pojedinac postaje dio mase te prestaje posjedovati svoje sebstvo, što je prikazano kroz demonizirana, izobličena lica. Isti postupak s istom namjerom koristim u „Nakupinama“.

2. Društvo, demoni i filozofija

Odmakom od realizma u ekspresionizam i korištenjem ljudske figure kao osnovnog motiva, često u svojim radovima koristim izobličene figure koji predstavljaju društvo. Demonizirane ličnosti su često bili postavljene u pozadini portreta koje sam slikala u maniri realizma, no ti su pozadinski, često sljubljeni i nejasno vidljivi detalji bili glasniji od centralne ličnosti. Stoga ih u sljedećoj fazi postavljam u prvi plan. Demoni su nastali pod utjecajem treće faze ekspresionizma – socijalnog ekspresionizma – koji tematiku usmjerava na svakodnevnog čovjeka koji je dio otuđenog kolektiva. S druge strane, demoni nastao kao reakcija na filozofiju egzistencijalizma Alberta Camusa i njegova djela „Mit o Sizifu“ i „Stranac“. U sljedećem ću potpoglavlju analizirati demone kao motive koji zamijenjuju ljudsku figuru, dok će drugo potpoglavlje biti usredotočena na utjecaj koji je filozofija egzistencijalizma izvršila na završni rad „Nakupine“.

2.1. Demoni kao lajtmotiv

Ljudske figure i njihove izobličene facijalne ekspresije de-konstruiram do groteske te ih mijenjam (kao što to društvo čini) u demonizirane ličnosti. Ove sablasne ličnosti predstavljaju čovjeka današnjice koji je, u pokušaju da pronađe smisao života u sudjelovanju u kolektivnoj svijesti, postao ljuštura lišena sebstva utopljena u masi. Demoni predstavljaju nedostatak ljudskosti, suosjećanja i empatije; predstavljaju gubitak smisla života i prihvaćanje života kao besciljnog lutanja. Demoni su ljudi među nama, oni su živi mrtvaci koji bespogovorno prate sve što im društvo nalaže. Demonizirani polu-individualci tema su „Kalendara“, skupine dvadeset i dviju pločica poveznih upravo idejom o dehumanizaciji i demonizaciji čovjeka. Svaka pločica predstavlja priču za sebe, a poanta je bila skupini osobne, individualne priče različitih ljudi koji su, na ovaj ili onaj način, samovoljno ili prislino, svedeni na dekonstruirane ličnosti koje odišu osjećajem tjeskobe i sablasti. Demonizirane ličnosti u nekim radovima koristim kao efekt iznenađenja te ih nerijetko smještam u situacije u kojima ih gledatelj ne očekuje.

Takva je situacija prikazana radom „Školska fotografija“ (Prilog 4.) u kojemu se prikazuju djeca školskog uzrasta od kojih su neka od njih blago demonizirana te svojim facijalnim ekspresijama i stavom tijela izazivaju nelagodni osjećaj. Izbor školske fotografije je namjeran. Naime, htjela sam pokazati kako je u današnjem društvu dječja nevinost (poput one koju je Kraljević prikazao u „Mala s bebom“) pojava koja je gotovo izumrla. Izobličena lica djece upućuju na vlastiti doživljaj karaktera koji je namjerno prikazan kao izrazito pretjeran. Već u

ovom radu počinjem s propitkivanjem karaktera i temperamenta, kao i sa procesom hiperboliziranja emocija, što izrazito naglašavam u završnome radu. U školskoj fotografiji, rezanjem lica učitelja želim prikazati nedorečenost školskog sustava koji tek površno odgaja mladež, dok se njihova dječja nevinost i čistoća gradualno pretvara u demonske ekspresije. Motiv školskog razreda koristim i u radu „Svađa“ (Prilog 5.) koji prikazuje školsku fotografiju na drugačiji način – ovoga puta ona je detaljizirana i rezana u kvadratni okvir. Cilj ovoga rada bio je vraćanje u razdoblje djetinjstva i nevinosti u svrhu pokušaja razumijevanja u kojem je trenutku nevinost prešla u demonsko. Tematika rada je naizgled svakodnevna školska svađa koja se očituje u dinamici facijalnih ekspresija glavnih protagonista iz kojih izbija nelagoda. U ovome radu namjerno ne koristim demonizirane ličnosti, iz razloga što se ono demonsko što se događa u svakodevnim, čak i nebitnim situacijama, u ovoj svađi veoma jasno razaznaje.

Idejni koncept demoniziranih ličnosti koji se u većoj ili manjoj mjeri provlači kroz većinu mojih radova, u punini prikazujem u radu „Cluster“ (Prilog 6.).

„Cluster“ je prvi rad iz serije slika s tematikom konformizma koja problematizira gubljenje identiteta u masi. Kroz nakupinu lica i tjelesnih atributa dočarava se pojedinca u svijetu mase koji gubi vlastito određenje i individualnost. Pojedinac i njegova tjelesnost koja ga određuje postaju tek beznačajni dio kompozicije u kojoj je strah od neuklapanja u normativne okvire društva prikazan kao strah od praznog prostora, horror wacui. Jednom uvučeni u masu, pojedinci postaju svjesni gubitka svoje osobnosti, te kroz facijalne ekspresije iskazuju svoje duševno stanje – s jedne strane indiferentnost kao pomirenje s gubitkom sebstva, s druge krikovi i očaj zbog zarobljenosti. Tehnikom gvaša na papiru, dočarala sam potresnu demoniziranu sliku današnjeg društva i pojedinca u konstantnoj psihološkoj borbi između potrebe za pripadanjem i očuvanjem vlastitog identiteta. Slična je misao vodilja u završnome radu, koji je također dio ovoga ciklusa. Ovaj se idejni koncept temelji na Camusovoj filozofiji egzistencijalizma.

2.2. Mitovi i utjecaj filozofije egzistencijalizma na „Nakupine“

Camusov prvi značajni doprinos filozofiji je njegova teorija apsurda koja je filozofska podloga za završni rad „Nakupine“. Prema filozofiji apsurda ljudi teže jasnoći i smislu u svijetu koji im ne nudi ništa osim pukog besmisla. Ono što je apsurdno jest da čovjek veliki dio života gradi u nadi za sutrašnjost, a sutrašnjost nas vodi korak bliže smrti. Ove je teme najbolje obradio u svojem filozofskom eseju „Mit o Sizifu“ i u egzistencijalističkom romanu „Stranac“, no kako bismo razumijeli „Nakupine“ potrebno je posebnu pažnju obratiti na „Mit o Sizifu“:

Mit je po svojoj suštini dinamičan, ne samo zbog svoje vremenske postojanosti, već i po radnji o kojoj progovara. Uočljivo je da se mitovi gotovo uvijek odnose na egzistencijalne teme koje čovjeku današnjice mogu poslužiti kao vrijedan izvor spoznaje. Osim spoznajne uloge, mitovi imaju ulogu čuvara cikličnosti – mit nikada ne umire, ponavlja se i ne mijenja svoju ideju ovisno o društvu i vremenu. Iako se bit samoga mita kroz povijest ne mijenja, mit svejedno podliježe procesima za koje smatram da su vrijedni alati i u procjeni umjetničkih djela. Neki od tih procesa su preispitivanje, reinterpretacija i promjena vrijednosti. Upravo ove procese želim evocirati svojim završnim radom koji je, poput mita, statičan u svojoj strukturi, dinamičan u svojoj evokaciji; izravan u svojoj tematici, nedorečen u svojoj interpretaciji. „Mit o Sizifu“ Alberta Camusa poslužio je kao temelj na kojem sam gradila paralelu između mojega rada i mita. Dobro poznati lik iz grčke mitologije Camus poistovjećuje s današnjim čovjekom koji je oličenje uzaludnosti rada, i, u konačnici, uzaludnosti života. Prema mitu, grčki su bogovi kaznili Sizifa guranjem kamena uz planinsku strminu. Svaki put kada bi se Sizif približio planinskom vrhu, kamen bi se počeo vraćati natrag i posao bi se morao ponavljati. Cikličnost ovog uzaludnog posla Camus je usporedio sa svakodnevnim životom modernog čovjeka koji cijeli život provodi u radu i bogaćenju, a svakim je danom bliže smrti. Ovaj apsurd, smatra Camus, vječno prokletstvo koje se prožima kroz prošlost, sadašnjost i budućnost čovječanstva. Suvremeno ubrzano društvo je poput Sizifova prokletstva u kojem je individualac lišen svoje osobnosti, svoga identiteta i smisla postojanja te je poistovjećen s radom i konformizmom. Camus predstavlja dva izlaza iz okova apsurdnosti. Prvi izlaz je samoubojstvo, čime Camus postaje jednim od prvih mislilaca koji tematiziraju filozofski problem samoubojstva. Drugi izlaz iz apsurda je razvoj samosvijesti svakodnevnog života. Camus kritizira čovjeka apsurda i opisuje ga kao istovremeno tragičnog i komičnog (anti)junaka. U svijetu u kojem se sve vrti oko zarade i potrebe za pripadanjem, individualac postaje dio mase, odnosno, dio kotača koji pokreće tu besmislenu cikličnost. Ovaj motiv kotača kao pokretača besmislene, konstantne i neizbježne cikličnosti je glavni motiv rada „Nakupine“ koji ću detaljnije obraditi u sljedećem poglavlju.

3. „Nakupine“ – završni rad

U prethodnim poglavljima pokazala sam koji su umjetnički pravci i osobna razmišljanja potaknuti filozofijom egzistencijalizma utjecali na stvaranje ideje i tehničku izvedu završnoga rada imena „Nakupine“ (150x100cm) (Prilog 7.) . Ime koje sam dodijelila radu očituje se u samoj formi rada kojega prati izraziti horror vacui, strah od praznoga prostora koji je, kao što jedna od ideja rada pokazuje, ekvivalentan strahu od besmislenoga života. Kao što čovjek cijeli svoj život radi i pokušava maksimalno upotpuniti svoj život, što materijalno, što duhovno, bez potrebe za nekim smislom, tako su i portreti, naizgled bez smisla utopljeni u masu. Međutim, kada se djelo pobliže promotri, uočava se kako sam u masi i neredu pokušala uspostaviti red, odnosno pokušala sam kaosu pridati smisao. Kako ću predstaviti u kasnijem potpoglavlju, ideja smislenosti je od velike važnosti za razumijevanje ovoga rada. U prvom ću potpoglavlju prikazati psihološki aspekt „Nakupina“ te ću analizirati grupiranje portreta. Drugo potpoglavlje predstavlja rombove u kojima se krije optimistična interpretacija (smislenog) života.

3.1. Grupiranje portreta

Društvo je u svojoj suštini, budući da je sastavljeno od individua, duboko podijeljeno. Ovdje ne mislim na spolnu, rodnu ili podjelu po svjetonazorima, već na podijeljenost koja je posljedica različitih nasljednih čimbenika. Takvu vrstu podjele tematiziram u „Nakupinama“, radu koji je nastao unutar ciklusa radova koji tematiziraju pitanje kolektiva kao nagurane mase u koju su individualci utopljeni. Iako je masa koherentna te se u njoj jasno gube razlike u spolu i rodu, postoji razlika između „utopljenika“, a ona je emocionalne naravi. Rad „Nakupine“, namjerno se naziva u množini, a ne u jednini kao što bi to u neposrednom doticaju s radom moglo izgledati. Prikazani portreti ne čine jednu nakupinu, već nekoliko njih, čime prikazujem podjelu/ nakupine društva po emocionalnom doživljavanju svijeta oko sebe, poznatom kao temperament. Na taj način tematiziram najstariju podjelu društva po temperamentu koja potječe od grčkog liječnika Hipokrata, nastalu u 4. stoljeću prije Krista. Hipokrat je predložio četiri tipa temperamenta za koje je tvrdio da su posljedica nasljeđa. On je smatrao da temperament određuju tjelesni sokovi, a tipovi ličnosti se razlikuju po tome koliko raspoloženja i humora nose u sebi, kao i prema koncentraciji "životnog soka" u organizmu. Tipovi su: melankolik, kolerik, sangvinik i flegmatik. Tim redoslijedom sastavljam krug ličnosti. Naime, u radu se mogu razlučiti tri kruga koji se od središta prema rubu šire. U neredu mase, pokušavam unijeti red opredjeljujući određene tipove u definirane nakupine. U centru rada postavljen je mali krug

u kojem se nalaze više tipova ličnosti koji predstavljaju cjelokupno društvo. Drugi, širi krug predstavlja određene tipove ličnosti, a sam je krug podijeljen s četiri radijusa koji predstavljaju granicu između ljudi različitih temperamenata. Prvi dio kružnice (gornji lijevi dio kružnice) predstavlja melankolike. Melankolici su određeni crnom žuči, što ih čini pesimistima kod kojih uglavnom prevladavaju negativni osjećaji. Oni su nedruštveni i depresivni, rijetko djeluju, ali imaju jaka emocionalna stanja. Drugi dio kružnice (gornji desni dio kružnice) predstavlja kolerike, veoma snažne po svojim osjećanjima. Kolerik je onaj koji djeluje, brzo se odlučuje na akciju, a karakteriziraju ga naglost, agresivnost i pesimizam. Donji dio kruga ličnosti (donji desni dio kružnice) prikazuje sangvinike. Sangvinici su omiljeni tipovi u društvu, otvoreni su, ekstroverti i optimisti. Njihove su reakcije ishitrene i često neiskrene, a ovdje ih prikazujem s gotovo sablasnim osmijesima čime se hiperbolizira njihov optimizam i otvorenost, ali i odaje doza lažnosti u njihovom ophođenju s drugima. Konačno, posljednji dio kružnice (donji lijevi dio) prikazuje flegmatike – hladne i optimistične ljude koje karakterizira suzdržljivost, apatičnost, sporost, uravnoteženost i mirnoća. Upravo se te emocije mogu iščitati iz njihovih lica koje rezignirano i gotovo tupo promatraju svijet oko sebe.

U pokušaju da uvedem red koristeći Hipokratovu podjelu, uočljiv je rezultat – reda nema, krajnji, treći krug puca i otvara se. Time se dočarava ideja da čistog reda i čistih tipova ličnosti u stvarnom svijetu nema. Ljudi imaju skup osobina koji se ne mogu jednostavno odrediti na temelju njihovih trenutnih reakcija. Iz istog se razloga među portretima normalnih lica ponegdje javljaju i demonizirane ličnosti. Ideja djela je da je čovjek kompleksno biće koje nema zakonitost, a jedina zakonitost koja u svijetu vrijedi je cikličnost života. U trajanju kruga života od rođenja do smrti čovjek se možda rađa kao čisti tip ličnosti, no kroz život taj se tip mijenja i razvija. Stoga činim poveznicu između kruga života i kruga ličnosti – oba su u stalnom pokretu, oba su neuhvatljiva. Jedinstvenost svakoga čovjeka prikazana je jedinstvenim portretima koji su u globalu rada ujedno i minijature budući da format portreta ne prelazi 15x15 centimetara. Portret-minijatura oslikava čovjeka u društvu koji je tek mali dio skupa velikoga društva.

3.2. Život i smrt kao lajtmotivi „Nakupina“

Motivi koji se provlače kroz većinu mojih radova – život i smrt – imaju važnu ulogu u ovome radu. Naime, uz krug ličnosti, cilj rada bio je prikazati krug života. Život i smrt kao suprotnosti pojavljuju se na rubovima rada – smrt na rubu s lijeve gornje i desne donje strane rada, a život s desne gornje i lijeve donje strane. Na taj način pokazujem sveprisutnost kako života kao sudjelovanja u društvu, tako i smrti prikazane istrunulim tamnim lubanjama. Isti se motivi pojavljuju u dvama rombovima koji se nalaze u centralnoj vertikali rada. Izbor geometrijskog oblika nije slučajan – romb ima sve stranice jednake duljine, a karakterizira ga proizvoljna veličina kuta između dviju stranica. Romb u ovom slučaju prikazuje život i smrt kao dvije pravilnosti, koje su, iako zakonite i neminovne, neizvjesne, često i proizvoljne. Ideja je rada, u konačnici, prikaz masovnog društva u kojem pojedinac, iako utopljen, može pobjeći od uklapanja u određene okvire i razvijati život na način koji to sam poželi. Međutim, u tom razvoju i rada na sebi (i svojoj ličnosti) pojedinac mora biti svjestan prolaznosti života. Iako u radu prevladavaju tamni tonovi, poruka rada je optimistična, a ista uporište nalazi u sljedećem citatu Alberta Camusa iz „Mita o Sizifu“.

> "Ostavljam Sizifa u podnožju planine! Svoje breme uvijek iznova pronalazimo. Ali Sizif nas uči i višoj vijernosti, koja poriče bogove i podiže kamenje. I on smatra da je sve dobro. Od sada, ovaj svijet bez gospodara ne izgleda mu ni neplodan ni bezvrijedan. Svako zrno ovog kamena, svaki kristalni odsjaj ove planine pune noći, sam za sebe oblikuje jedan svijet. Sama borba da se stigne do vrha dovoljna je da ispuni ljudsko srce. Sizifa treba da zamislimo kao sretnog." (Camus, 1976: 114).

Ukoliko Sizif pronađe smisao u svojem cikličnom poslu guranja kamena koji iznova pada, on će biti sretan čovjek. Pronalazak smisla znači pronalazak sreće. Stoga i individua koja se „gužva“ u masi u krugu života i smrti može pronaći sreću ukoliko pronađe smisao. Svjesnost o smrti ne treba biti ra zlog za rezigniranost i prihvaćanje besmislenosti, već upravo suprotno – treba nam biti kotač pokretač za vlastitu izgradnju i napredak. Sam je Camus bio zadivljen životom , što je vidljivo iz njegovih književnih eseja, iako je bio svjestan vlastite smrtnosti. No on je odlučio svojem životu pridati smisao i na taj se način boriti protiv egzistencijalne tjeskobe. Svaki čovjek određuje svoj vlastiti smisao, a moj je odgovor na besmislenost života borba kroz umjetnost. Na taj način, kroz prikaz i samoosvješćivanje o krugu života i smrti, s cinizmom gledam na besmislenost života i utapanje u besmislenost mase i nudim svoju, iako na prvi pogled tamnu i hladnu, optimističnu viziju života.

ZAKLJUČAK

U ovome sam seminarskom radu prikazala razvojni put od realističkih portreta, preko ekspresionizma, do stvaranja idejnog koncepta za završni rad imena „Nakupine“. Dok su prva dva poglavlja svojevrsna podloga za razumijevanje tehničke izvedbe „Nakupina“ i utjecaja kojima sam se vodila pri izvođenju, treće poglavlje nudi interpretaciju i poruku rada. Iako rad odiše tamnim tonovima i motivima lubanja koje pojačavaju sablasnost i horor, ideja rada je veoma optimistična. Smisao koji čovjek pridaje svojem životu uvjet je za sretan i ispunjen život. Kao što su mitovi spona između generacija, tako je i pitanje smislenosti i cikličnosti kruga života međugeneracijsko pitanje, za koje sam, kroz „Nakupine“ ponudila odgovor.

Izvori

Camus, Albert: *Mit o Sizifu*, Zora, Zagreb, 1976.

Fulgosi, Ante: *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1981.